

Service-loven og straffeloven skal synkroniseres

Interview. 'Det er ikke acceptabelt, at et så vigtigt område forbliver uafklaret'. Ester Larsen, formanden for Det Centrale Handicapråd og tidligere sundhedsminister, opfordrer på ny de ansvarlige myndigheder til at gå i aktion. NDU har talt med hende om overordnede principper og problemer i forhold til domfældte udviklingshæmmede.

Det Centrale Handicapråd har om nogen haft vedholdende fokus på den juridiske gråzone, som indsatsen over for domfældte udviklingshæmmede i årevis har befundet sig i.

Senest den 7. november 2007 viste rådets stort anlagte nordiske konference for over 160 deltagere, hvorfor der fortsat er brug for at holde øje med regler, love og praksis på området.

NDU har bedt Ester Larsen, rådets formand siden 2004 og tidligere sundhedsminister, fortælle lidt nærmere om sine holdninger til nogle af de overordnede principper og problemer.

Gråzonen mellem servicelov og straffelov

Hvad tænker du om modsætningen mellem, hvad domstolene tror, de dømmes til, og hvad der rent faktisk kan lade sig gøre i botilbuddene, som opererer inden for servicelovens rammer?

"Det er en modsætning, som de ansvarlige myndigheder bliver nødt til at tage alvorligt. Det er ikke acceptabelt, at et så vigtigt område forbliver uafklaret.

Det er muligt, der er behov for at præcisere de indgreb, som kan følge af dommen. Eller der kan være behov for at præcisere i serviceloven, at nogle personer i tilfælde, hvor der foreligger en dom, kan underlægges magtmid-

ler, der er nødvendige for at undgå ny kriminalitet.

Jeg vil gerne understrege, at der skal være meget, meget stor overensstemmelse mellem det, som ifølge dommerne og domstolene er målgruppen for straffelovens særforanstaltninger, og de forestillinger, man gør sig i serviceloven om målgruppen for § 108-botilbud. Hvis der ikke er det, går det let galt. Det er jo ikke sikkert, at alle de personer, der ifølge domstolene er uegnede til straf, er egnede til ophold i et § 108 botilbud. Det er et åbenlyst konfliktområde.

Rådet får forhåbentligt allerede lejlighed til at mødes med den nye velfærdsminister Karen Jespersen i december. Og vi vil naturligvis benytte anledningen til at bringe disse problemstillinger op over for hende."

Domfældte og lovlydige beboere dør om dør

Der har været rejst tvivl om, hvorvidt det er fornuftigt at lade domfældte udviklingshæmmede bo sammen med ikke-domfældte udviklingshæmmede. Hvilke problemer ser du mere konkret i forhold til at lade dem bo dør om dør?

"Netop den problemstilling er vi meget optaget af at få mere viden om. Vi vil rigtig gerne vide, hvilken effekt, det har for de øvrige beboere i botilbud at have medbeboere, som er dømt til opholdet.

Vi er i forvejen meget opmærksomme på, at man i botilbud er henvist til at dele fællesskab med personer, man ikke selv har valgt. For et par årtier siden gav kollektiver os den generelle erfaring, at det er meget svært at bo tæt med andre – også når man selv har valgt personerne. Hvis bofællesskabet rummer beboere, der er dømt for f.eks. vold, tyveri, ildspåsættelse, kan det ikke afvises, at det kan belaste miljøet i fællesskabet. De tre store redegørelser fra 2003 viser, at den såkaldte nye målgruppe, der ikke ser sig selv som udviklingshæmmede, kan optræde meget afvisende og hånligt over for de øvrige beboere.

Vi har et problem, hvis vi står med en gruppe personer, som vi i den almindelige visitationspraksis aldrig ville finde på at placere i et bofællesskab for udviklingshæmmede, men som alligevel ender dér, fordi en dommer – i den situation, hvor de begår kriminalitet – vælger at dømme personer fra den gruppe til institution i stedet for fængsel. En sådan trafik kan botilbud til udviklingshæmmede næppe være tjent med."

Flere pædagogiske ledere siger, at det ikke er dommen og vilkårene, men snarere personens problematiske adfærd, ressourcer og udviklingspotentiale, man fokuserer på. Botilbuddene råder netop over de rette kompetencer og erfaringer, fordi beboerne, lovlydige som domfældte, har mange problematikker til fælles.

Og adskillige af de dømt er såmænd ikke mere 'kriminalitetstruede' eller 'farlige' i hverdagen end de øvrige beboere. Overdrives problemet med 'sammenblandingen' af de to grupper?

"Jeg er ikke i tvivl om, at pædagoger og personale gør deres yderste for at levere den bedst tænkelige indsats – og som oftest er det bestemt også godt nok. Men det ændrer jo ikke ved, at der kan være forhold ved selve dommen eller varetægtsurrogatet, som påvirker også medbeboernes liv og dagligdag negativt. Det kan være ransagelser, brud på brevhemmeligheden, telefonaflytninger og så videre. Den meget omtalte ændring i målgruppen for disse særlige retsfølger betyder formentlig også, at der kan komme persongrupper ind i botilbuddene, som pædagogerne i de traditionelle botilbud ikke er uddannet til at tage sig af.

Problemet drejer sig vel ikke så meget, om personalet fokuserer på dommen eller ej, men snarere om det forhold, som nogle melder om, nemlig at ikke alle dømt er lige villige til at lade sig behandle. Den indsats, som måske skal til i de tilfælde, kan formentlig påvirke hjemmets atmosfære og stemning for de øvrige beboere. Det samme vil være tilfældet, når nogle af de domfældtes venner opsøger dem på bopælen eventuelt for at opkræve gæld."

Lige nu bekymrer flere i NDU sig for, om den opmærksomhed, området har fået på det seneste, kan resultere i, at der på sigt gives flere sanktionsmuligheder over for de domfældte. For det vil gå ud over den pædagogiske udvikling – og dermed fjernes noget af rationalet bag særforanstaltningerne. Hvad tænker du om den bekymring?

"Nu er det altid godt at bekymre sig. Og bekymringen kan være helt reel. Det er vigtigt, at vi handler eftertænksomt og ikke forfalder til hovsaløsninger. Men jeg vil godt lige indskyde, at vi ikke skal

opretholde et bestemt sanktionsystem – og slet ikke hvis det ikke er rimeligt – for at opretholde rationalet bag særforanstaltningerne.

Vi skal udvikle den palet af sanktioner, som bedst tilgodeser balancen mellem hensynet til samfundets beskyttelse af borgerne og den kriminelles retssikkerhed, ligesom det også er vigtigt at sikre personale og alle involverede ordentlige forhold.

Redegørelserne fra 2003 viste jo, at sociallovgivningen og straffelovgivningen ikke passer sammen. Der er endnu ikke fundet løsninger på problemet. Men det er vigtigt, at det sker."

Den nye målgruppe

Flere og flere af de domfældte befinder sig i sinkeområdet, og kan derfor ikke betegnes som egentligt udviklingshæmmede. De har et højere funktionsniveau end de øvrige beboere på botilbuddene, har typisk ingen erkendelse af eget handicap, ser sig selv som normale og vil hellere i fængsel end anbringes et sted, hvor der er udviklingshæmmede, som de klart distancerer sig fra. Denne ændring i målgruppen medfører nye problemstillinger i forhold til det pædagogiske behandlingsarbejde. Hvilke initiativer bør der tages i forhold til dem?

"Det bør indgå i det afklaringsarbejde, som stadig hviler på ministrenes bord. Der har været tanker fremme om oprettelse af mere specialiserede tilbud i socialt regi – eksempelvis på vores nordiske konference. Og det kan da bestemt også være en mulighed – ligesom man kunne overveje at etablere noget i Kriminalforsorgens regi. Det afgørende er vel, at der bliver tale om en indsats båret af stærke pædagogiske teams.

Jeg mener, at man ikke skal lægge sig fast på nuværende tidspunkt, men afvente, at de, der ved noget, og som mener noget om dette område, i fællesskab fremlægger løsningsforslag."

Ester Larsen, formand for Det Centrale Handicapråd: "Det afgørende er vel, at der bliver tale om en indsats båret af stærke pædagogiske teams."

Tidsbegrænsede domme

Siden 2000 har det været muligt at afslutte tidsbegrænsede domme for de mindre former for kriminalitet og dermed sikre større proportionalitet mellem kriminalitet og dom. Lidt over halvdelen af de domme, der er blevet afsagt i årene fra 2000 til 2005, er tidsbegrænsede. Hvad mener du om denne udvikling?

"Efter dansk demokratiopfattelse er borgernes retssikkerhed en helt central kvalitet, vi i særlig grad værner om. På den baggrund er det dybt bekymrende, hvis en gruppe borgere nærmest pr. automatik får antastet deres retsbeskyttelse. Da tidsbestemte retsfølger repræsenterer et retssikkerhedsproblem, bør de alene af principielle grunde begrænses til det nødvendige.

Dertil kommer, at undersøgelser viser, at dømt oplever det tidsbestemte som en ekstra straf. Ikke at vide, hvornår for-

anstaltningen kan slutte, og ikke at vide, hvad der skal til, for at den ophører, kan opleves som en daglig stressfaktor.

At der findes personer, der er så farlige, at tidsbestemte foranstaltninger er uomgængeligt, er evident. Forvaringsdomme anvendes da også uden for gruppen af kriminelle udviklingshæmmede.

Som bekendt vil Justitsministeriet evaluere de nye lovbestemmelser. Og det ser vi frem til, for vi vil meget gerne vurdere, om de nye regler har fundet den rette balance mellem hensynet til samfundets beskyttelsesbehov og den domfældtes retssikkerhed og retsfølelse.

Indtil evalueringen forelægges, vil jeg forholde mig afventende, men det bliver da interessant at få vurderet, om de tidsbestemte straffe er for mange eller for få – og om de er tidsbestemte på den rigtige måde.”

Kan de mange tidsbegrænsede domme rumme faldgruber?

”Jeg er bekendt med, at nogle mener, der er en sammenhæng mellem tidsbestemte straffe og det stigende antal domme. Det er jo vigtigt at få belyst, om det er tilfældet.

Nu er tilbagefaldsproblemet desværre ikke ubekendt for kriminelle, og det giver jo ikke i almindelighed anledning til tidsbestemt forvaring. Men når man vurderer de tidsbestemte foranstaltninger, er det væsentligt at huske, at de alene tages i anvendelse ved mindre farlig kriminalitet.”

De domfældte udviklingshæmmede kan som følge af deres dårlige begavelse være mere utilregnelige end de såkaldt normale kriminelle og har derfor brug for den støtte og de faste rammer i socialt regi, som en dom kan give. Spørgsmålet er, om ligebehandlingsperspektivet kan trækkes lidt for langt? En udviklingshæmmed person kan ikke ’færdigbe-

handles’ for sin tilstand. Og mange af dem begår blufærdighedskrænkelser – den pædofile drift, eksempelvis, kan stadig rumstere, når dommen ophæves. Og hvad så med hensynet til potentielle ofre?

”Det er jo straffesystemets opgave at fastsætte den rigtige dom for den begåede kriminalitet. Farlige forbrydere skal ikke færdes frit på gaden – uanset om de har handicap eller ej.

Når en udviklingshæmmed dømmes til behandling, skal der naturligvis ikke iværksættes en behandlingsindsats mod udviklingshæmning – men en indsats mod kriminalitet. En indsats, som den ikke-udviklingshæmmede formentlig også kan have behov for.

Vi må som samfund vurdere, hvilke personer, der tidligere har begået kriminalitet, vi tør sætte fri igen. Men man skal være opmærksom på, at man ikke bruger en dom over en udviklingshæmmed til at overforsikre sig mod ny kriminalitet

Man bør være opmærksom på, hvornår en doms oprindelige formål er opfyldt, så personen derefter kan overgå til støtte efter de almindelige regler i serviceloven.”

Indtryk fra konferencen

Konferencen om domfældte udviklingshæmmede var jo velbesøgt og kredsede om mange problemstillinger, som også fik medieomtale. Hvad gjorde især indtryk på dig?

”Jeg synes, det var en god konference, som både rummede mange nyttige budskaber og indtryk. Blandt de sidste kan jeg f.eks. nævne det billede, der blev tegnet af den nye målgruppe. Det overraskede mig at høre, at det for nogle i denne gruppe er en skuffelse, når de ikke bliver dømt til fængsel, da ophold dér giver prestige i deres miljø.”

Konferencen fokuserede også på samrådenes uklare status og det antageligt stadig mere varierede niveau, som det kriminalpræventive tilsyn varetages på efter opgave- og strukturreformen. Hvad tænker du om det?

”Her er en meget stor opgave for kommunerne. Det Centrale Handicapråd vil fortsat gøre opmærksom på, at der skal findes en holdbar løsning omkring samråd i en eller anden form.

Det er også vigtigt, at kommunerne forstår opgaven med det kriminalpræventive tilsyn. Det er formentlig ikke realistisk, at opgaven placeres i andet regi end det kommunale. Men kommunerne må til gengæld ikke lades i tvivl om, at opgaven påhviler dem.”

Hvad kan konferencen så bruges til?

”Konferencen skal bruges til at presse på for at få en afklaring af de problemer, der allerede blev påpeget i redegørelserne fra 2003.”

Det Centrale Handicapråd

- Blev oprettet af Folketinget i 1980
- Er sammensat af repræsentanter for brugerne og de offentlige myndigheder
- Følger og vurderer vilkårene i samfundet for personer med handicap
- Rådgiver regeringen i alle anliggender af generel karakter, der har betydning for vilkårene i samfundet for personer med handicap
- Rådgiver andre centrale offentlige myndigheder i anliggender, der berører levevilkårene for personer med handicap
- Tager initiativer og fremsætter forslag til ændringer på de handicappolitiske områder
- Får sekretariatsbetjening af Center for Ligebehandling af Handicappede

Det Centrale Handicapråds pressemeddelelse af 19. september 2007

- "Hele området svæver i en juridisk gråzone. Det er tvingende nødvendigt, at vi finder ud af, hvorfor antallet (af domfældte udviklingshæmmede, *red.*) stiger så dramatisk..."
- "Det eksisterende system er dårligt gearet til at håndtere de psykisk udviklingshæmmede. Mange venter over syv måneder i varetægtssurrogat på at komme for retten. Her kan den udviklingshæmmede udgøre en sikkerhedsrisiko for de øvrige beboere, de ansatte og omgivelserne."
- "Sikkerhed er også et problem efter dommen, da straffeloven idømmer den psykisk udviklingshæmmede til 'anbringelse på institution'. Men institutionerne findes ikke længere. De er erstattet af botilbud, som hverken kan tilbageholde eller anvende magt over for dem (beboerne, *red.*). Det kan derfor være svært for medarbejderne på botilbuddene at forhindre ny kriminalitet, men også at motivere beboeren til et behandlingsarbejde."
- "Det haster med at få synkroniseret de to lovgivninger (straffeloven og serviceloven, *red.*), så vi kan være trygge ved, at udviklingshæmmede, der begår farlig kriminalitet, anbringes under betryggende forhold, som både garanterer den udviklingshæmmedes retssikkerhed og borgernes retsfølelse."